

Polonika w Bibliotece Uniwersytetu Stanforda w Kalifornii: unikalne kolekcje, trudności w gromadzeniu i udostępnianiu

Zarys historii kolekcji słowiańskiej Uniwersytetu Stanforda

Kiedy w 1891 r. powstał Uniwersytet Stanforda w Kalifornii, polityczne, ekonomiczne i kulturalne związki Stanów Zjednoczonych Ameryki z Rosją były słabe, a fakt, że większość krajów słowiańskich nie cieszyła się wówczas niepodległością (łącznie z Polską), nie wpływał korzystnie na rozwój studiów slawistycznych, a co za tym idzie – kolekcji bibliotecznej w tej dziedzinie. Na Uniwersytecie Stanforda wykładali jednak sporadycznie goście ze słowiańskiej Europy, m.in. w roku akademickim 1907-1908 Wincenty Lutosławski, filozof z Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie, prowadzący kurs pod tytułem „Trening umysłu i ciała” oraz „Polska”.

Wzrost zainteresowania studiami slawistycznymi w Stanach Zjednoczonych nastąpił po I wojnie światowej. W celu zwrócenia uwagi na Europę Środkowo-Wschodnią prominentni politycy, m.in. Roman Dmowski, odwiedzali amerykańskie uniwersytety, organizacje i instytucje naukowe. Na uczelni nieregularne wykłady z literatury polskiej oferował Henry Lanz (m.in. o polskiej literaturze okresu romantyzmu), a Frank Golder – z historii Polski w ramach dziejów Rosji. Początki polskiej kolekcji Biblioteki Głównej Uniwersytetu Stanforda (Green Library, Stanford University) datuje się na lata 20. XX w. Książki do biblioteki uniwersyteckiej dostarczał w okresie międzywojennym głównie Stanisław Jan Arct, warszawski księgarz i wydawca. Polska literatura znalazła miejsce w programie studiów w latach 1945-1946. W okresie zimnej wojny na uczelni nastąpił szybki rozwój szeroko rozumianej slawistyki. Poczynając od 1960 r. nauka języka polskiego oferowana była na zasadzie odrębnego kursu w ramach programu „języków specjalnych”, co jest kontynuowane do dzisiaj. Odrębny Instytut Języków Słowiańskich i Literatury (obecnie Department of Slavic Languages and Literatures), oferujący wykłady z literatury i języka polskiego, powstał jednak dopiero w latach 1960-1961. Pierwszy doktorat w tym instytucie uzyskał w 1966 r. Polak Tadeusz Z. Gasiński, którego temat pracy brzmiał *Porównanie rosyjskiej i polskiej gramatyki przypadków*. Historia Polski była wykładana nieregularnie w Instytucie Historii.

W 1963 r. uruchomiono program wymiany studenckiej z Uniwersytetem Warszawskim. Inicjatywa ta przetrwała dziesięć lat i stanowiła pierwszy tego rodzaju program wymiany z krajami Europy Wschodniej w Stanach Zjednoczonych.

Jak wspomniano wyżej, aktywne gromadzenie kolekcji – z naciskiem na materiały w języku rosyjskim – rozpoczęto przed II wojną światową, a regularne zakupy prowadzo-

no od 1960 r. (tak wydawnictw antykwarycznych, jak i bieżących). W latach 1962-1963 powstał system wymiany materiałów z bibliotekami uniwersyteckimi i badawczymi, także w Polsce.

Pierwsza ewaluacja księgozbioru słowiańskiego w bibliotece uniwersyteckiej, przeprowadzona w październiku 1965 r., wykazała 506 tytułów w języku polskim, zaś 6163 w języku rosyjskim. Kolekcjonowanie księgozbioru polskiego nabrało rozpędu w latach 70. XX w. dzięki temu, że w 1971 r. stanowisko kuratora Kolekcji Słowiańskiej i Wschodnioeuropejskiej (Slavic and East European Collections) objął Wojciech Zalewski, który w roku akademickim 1974-1975 prowadził również zajęcia ze słowiańskiej bibliografii i nauki o książce.

Źródłami zaopatrzenia biblioteki uczelnianej były w tym czasie wydawnictwa polskie (krajowe) dzierżące monopol na eksport publikacji za granicę, księgarnie zachodnioeuropejskie oraz lokalne w Stanach Zjednoczonych, a także wymiana biblioteczna z instytucjami lokalnymi. Obecnie Biblioteka Uniwersytetu Stanforda nadal prowadzi program wymiany z kilkunastoma polskimi partnerami, m.in. z bibliotekami Uniwersytetu Warszawskiego i Jagiellońskiego. W momencie rozkwitu tej formy pozyskiwania książek lista polskich instytucji partnerskich obejmowała 17 podmiotów, przede wszystkim uniwersytety, ale także towarzystwa naukowe¹. Wymiana ta przyniosła bibliotekom polskim niedostępne wówczas wskutek braku funduszy materiały, przede wszystkim piśmiennictwo z zakresu nauk ścisłych. Głównym odbiorcą tego typu zasobów była Polska Akademia Nauk. Okres tej współpracy obejmuje prawie 30 lat, a wielkie zasługi położył tu wspomniany już W. Zalewski.

Kolekcja dzisiaj

Na obecne metody i źródła zakupów wydawnictw do zbiorów bibliotecznych składają się: wybór tytułów z listy (*firm order*); programy zakupów z wyszczególnieniem tematyki i obszaru geograficznego, co pozwala księgarzom na przygotowanie kolekcji do nabycia (*approval plans*); listy na życzenie; zamówienia specjalne w dziedzinach wspieranych przez programy akademickie oraz zamówienia pochodzące od wykładowców i studentów.

Biblioteka posiada jedną z najbogatszych w Stanach słowiańskich i wschodnioeuropejskich kolekcji humanistycznych, zwłaszcza w dziedzinie literatury rosyjskiej, historii Rosji, ZSRR i krajów wschodnioeuropejskich, ze szczególnym uwzględnieniem materiałów dotyczących XIX i XX w., rosyjskiej i radzieckiej wojskowości, sztuki rosyjskiej i polskiej oraz literatury i kultury, edukacji, ekonomii i nauk politycznych. Liczba pozycji w kolekcji wynosi ponad milion woluminów, z czego w języku polskim – ponad 90 000.

W celu uniknięcia duplikowania publikacji monograficznych i periodyków gromadzenie zbiorów w bibliotece uniwersyteckiej od 2001 r. odbywa się w porozumieniu z Instytutem Hoovera (Instytut Wojny, Rewolucji i Pokoju im. Hoovera – Hoover Institution on War, Revolution and Peace), założonym w 1919 r. przez Herberta Hoovera, absolwenta Uniwersytetu Stanforda i późniejszego prezydenta Stanów Zjednoczonych, politycznym *think tanku*, pełniącym funkcje biblioteki i archiwum, oraz z Biblioteką Uniwersytetu Kalifornii w Berkeley (University of California Berkeley Library). Zwrócić tu jednak na-

¹ Zob. W. Zalewski, *Collectors and Collections of Slavica at Stanford University: A Contribution to the History of American Academic Libraries*, Stanford, CA 1985, s.1-63.

leży uwagę na fakt, że Instytut Hoovera gromadzi głównie materiały archiwalne, a biblioteka uniwersytecka – monografie i wydawnictwa periodyczne².

Biblioteka Uniwersytetu Stanforda posiada obecnie ponad 9 000 000 woluminów, z czego – jak wspomniano wyżej – milion przypada na Kolekcję Słowiańską i Wschodnioeuropejską. Ma ponad 4000 aktywnych subskrypcji periodyków i elektronicznych baz danych oraz mikrofilmów. Materiały audiowizualne obejmują setki filmów dokumentalnych i fabularnych, m.in. z większości krajów Europy Wschodniej i Środkowej. Kolekcja zawiera unikalne zespoły archiwalne i zbiory specjalne, w tym m.in. ponad 1000 książek wydanych w Polsce w XVI-XIX w.

Wydawnictwa i archiwalia emigracyjne

Na szczególną uwagę zasługuje m.in. kolekcja broszur wydanych przez Komitet Narodowy Polski w Paryżu w latach 30. XIX w. Informacje w katalogu online dotyczące tego zbioru są niekompletne i pełne błędów typograficznych, co utrudnia wyszukiwanie. Nie znamy pierwotnego właściciela tych materiałów, który dodał do nich kilka wierszy, przemówień i notatek. Jest to potencjalnie interesujący materiał dla badaczy historii publikacji Komitetu Narodowego Polskiego czy w ogóle dziejów Polaków na emigracji.

Biblioteka posiada komplet polskich wydawnictw emigracyjnych opublikowanych po II wojnie światowej, a także duży wybór pozycji sprzed I wojny światowej, jak np. druki Władysława Dyniewicza z Chicago, księgarza, wydawcy m.in. „Gazety Polskiej”, współzałożyciela Związku Narodowego Polskiego (1880). Znaczna ich część pochodzi z przekazanych placówce w 2010 r. przez Uniwersytet Kalifornijski w Berkeley zbiorów Biblioteki Seminarium i Kolegium Św. Jacka ze Scranton³, pozostałe – z indywidualnych zakupów.

Wyróżnić warto zespoły archiwalne związane z polską literaturą emigracyjną, czyli: Kolekcję Zygmunta Haupta (Zygmunt Haupt Papers), Kolekcję Zdzisława Ruszkowskiego (Zdzislaw Ruszkowski Papers) oraz Kolekcję Wydawnictwa Rój (Roy Publishers Archive). Dwie pierwsze są opracowane, a informacje o nich – dostępne w katalogu biblioteki⁴ oraz w Archiwum Online Kalifornii (Online Archive of California)⁵, które zawiera szczegółowe dane na ich temat (*Finding Aids*). Ostatnia, zakupiona w sierpniu 2015 r., czeka na opracowanie.

Kolekcja Z. Haupta (1907-1975), wysoko cenionego, ale nadal słabo znanego polskiego pisarza emigracyjnego, laureata nagrody literackiej paryskiej „Kultury” za 1962 r., a następnie – dorocznej Nagrody Fundacji im. Kościelskich w Genewie w 1971 r. za całokształt pisarstwa w języku polskim, została podarowana Uniwersytetowi Stanforda w lipcu 1982 r. przez Edith Haupt, żonę pisarza. Kolekcję wstępnie uporządkował w 1984 r. jego syn, Arthur, a w 2009 r. została ona opracowana przez jedną z autorek

² Zob. artykuł Macieja Siekierskiego w niniejszym tomie pt. *Zarys historii polskich zbiorów Biblioteki i Archiwum Instytutu Hoovera w Kalifornii*.

³ Zob. W. Zalewski, *Biblioteka Seminarium i Kolegium Św. Jacka w Granby, Massachusetts*, „Z Badań nad Książką i Księgozbiórami Historycznymi” 2011, t. 5, s. 307-312.

⁴ *Zygmunt Haupt papers, 1939-1976*, [online] <https://searchworks.stanford.edu/view/4083378> [dostęp 17.06.2017]; *Zdzislaw Ruszkowski papers, 1925-1972*, [online] <https://searchworks.stanford.edu/view/4083693> [dostęp 17.06.2017].

⁵ *Guide to the Zygmunt Haupt Papers*, [online] <http://oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/tf4q2nb0sh/> [dostęp 17.06.2017], *Ruszkowski (Zdzislaw) papers*, [online] <http://www.oac.cdlib.org/findaid/ark:/13030/c8zs3277/> [dostęp 17.06.2017].

niniejszego artykułu, łącznie z publikacją na jej temat w „Slavic & East European Information Resources”⁶.

Ponieważ dysponujemy jedynie dość skąpyimi źródłami na temat literata, kolekcja jego prac i dokumentów ma duże znaczenie badawcze. Zbiór, głównie w języku polskim, składa się z korespondencji, dokumentów osobistych, rysunków, szkiców, fotografii, katalogów z wystaw malarstwa autora, wycinków prasowych z tekstami prozaika oraz z utworów innych autorów w oryginale i tłumaczeniach. Na szczególną uwagę zasługują liczne maszynopisy różnych wersji utworów Z. Haupta, na podstawie których Aleksander Madyda zredagował opowiadania pisarza, opublikowane najpierw przez Wydawnictwo Czytelnik (2007), a potem – Wydawnictwo Czarne (2016)⁷.

Korespondencja, zarówno prywatna, jak służbowa, stanowi dużą część tej kolekcji. Pisarz wymieniał listy z czołowymi przedstawicielami emigracyjnych środowisk literackich i artystycznych, m.in. z twórcami paryskiej „Kultury”: Jerzym Giedroyciem, Zofią Hertz, Marią Czapską i Józefem Czapskim; londyńskich „Wiadomości”: Mieczysławem Grydzewskim i Michałem Chmielowcem; nowojorskich „Tematów”: Pawłem Mayewskim i Janem Kempką oraz z Józefem Wittlinem, Tymonem Terleckim, Aleksandrem Jantą-Półczyńskim, Zdzisławem Ruskowskim czy ze swoim imiennikiem – Zygmuntem Hładkim. Listy te pokazują intelektualne i kulturalne życie polskiej emigracji.

Na szczególną uwagę zasługuje regularna korespondencja z redaktorem „Kultury”, trwająca od 1949 do 1974 r. Sporo jego listów dotyczy korekt utworów czy ocen tekstów pisarza, ale wiele zawiera też informacje na temat życia w Instytucie Literackim. Natomiast Z. Haupt wysyłał J. Giedroycowi ciekawe publikacje ze Stanów, dzielił się nowinkami oraz dostarczał nie tylko własne teksty, lecz także tłumaczenia polskich autorów na angielski lub przekłady angielskich dzieł na język polski.

Korespondencja z księgarzami ze Stanów, Wielkiej Brytanii, Francji, Szwajcarii oraz Polski dostarcza więcej informacji na temat zainteresowań czytelniczych i zwyczajów Z. Haupta, który często zamawiał nowe książki i wydania antykwaryczne.

Dużą część omawianej kolekcji stanowią skrypty audycji Głosu Ameryki (VofA) i Agencji Informacyjnej USA (USIA), gdzie pisarz pracował między 1951 a 1960 r. Niektóre mają charakter omówień i sprawozdań, inne – słuchowisk. Twórczość ta jawi się jako interesująca ze względu na jej popularyzatorski charakter. Biblioteka spodziewa się przekazania ostatniej już części archiwum Z. Haupta jesienią 2017 r.

Kolekcja malarza i grafika Z. Ruskowskiego (1907-1991), po 1944 r. przebywającego na emigracji w Londynie, zawiera tylko trzy foldery, przekazane bibliotece uniwersyteckiej w celu uzupełnienia dokumentacji Z. Haupta, którego twórczość zaczyna cieszyć się zainteresowaniem badaczy⁸. W folderach znajduje się 25 listów Z. Haupta do Z. Ruskowskiego, zdjęcia tego pierwszego i datowany na 7 XI 1988 r. list do kuratora Kolekcji Słowiańskiej i Wschodnioeuropejskiej. Jest to właściwie uzupełnienie archiwum Z. Haupta, ale zbiór Z. Ruskowskiego skatalogowano odrębnie ze względu na odmienne źródło pochodzenia i czas jego przekazania do Biblioteki Uniwersytetu Stanforda. Do

⁶ Zob. B. Krupa, *Papers of Zygmunt Haupt, Polish Émigré Writer Available at Stanford University Libraries*, „Slavic & East European Information Resources” 2009, t. 10, nr 4, s. 322-325.

⁷ Zob. Z. Haupt, *Baskijski diabeł. Opowiadania i reportaże*, zebrał, oprac. i posłowiem opatrzył A. Madyda, Warszawa 2007; tenże, *Baskijski diabeł*, wyd. krytyczne pod red. A. Madydy, przedm. opatrzył A. Stasiuk, Wołowiec 2016.

⁸ Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number MISC 239, Zdzisław Ruskowski Papers, 1925-1972, (dalej ZRP), [stan z lutego 2017], folder 1.

lutego 2017 r. kolekcję Z. Ruszkowskiego wstępnie opracowano, ale praktycznie pozostawała ona nieznaną potencjalnym użytkownikom, ponieważ w rekordzie online archiwum Z. Haupta nie znalazł się link do materiałów Z. Ruszkowskiego i odwrotnie. W istocie zostały one odnalezione przypadkiem, podczas gromadzenia źródeł do przygotowywanego artykułu o pisarzu⁹. Informację tę uzupełniono, a obie kolekcje połączono linkami.

Przed wojną Z. Ruszkowski studiował w Akademii Sztuk Pięknych w Krakowie (1924-1929) u Wojciecha Weissa, Józefa Mehoffera, Stanisława Kamockiego i Władysława Jarockiego. Już w Warszawie dołączył do malarzy skupionych wokół Felicjana Szczyńskiego Kowarskiego, tworzących grupę artystyczną Pryzmat, zainspirowanych naturą i zainteresowanych zagadnieniami koloru. Prace grafika były tam prezentowane na wystawach grupy w 1933 i 1938 r. W latach 1935-1939 Z. Ruszkowski przebywał w Paryżu, a w latach 40. trafił najpierw do Szkocji, gdzie tworzyła się polska armia, a następnie – do Londynu, gdzie mieszkał od 1944 r. W latach 40. londyńska publiczność miała okazję oglądać prace obu przyjaciół na wystawach zbiorowych. W 1941 r. Z. Ruszkowski wystawił swoje dzieła w Royal Scottish Academy of Art, a w 1946 r. brał udział w ekspozycji „The London Group Exhibition”. Pierwsza indywidualna wystawa artysty, zakończona sukcesem, miała miejsce w Roland Browse and Delbanco Gallery (1948). W latach 60. wielokrotnie prezentował swój dorobek w Leicester Gallery. Ostatnia wystawa prac artysty została zorganizowana w Schwartz Sackin Fine Arts w Londynie (grudzień 1990)¹⁰.

Korespondencja plastyka z Z. Hauptem, początkowo – w latach 40. i 50. – bardzo intensywna, z czasem przygasła, ale trwała do początku lat 70. Kolekcja ich listów pozwala zapoznać się z sytuacją pisarza, jego pracą w „Głosie Ameryki” oraz postrzeganiem nowej ojczyzny. Ponieważ pisarza z Z. Ruszkowskim łączyły bliskie stosunki, w listach do niego pozwalał sobie na szerokość i swobodę. W korespondencji z wydawcami, księgarzami czy znajomymi, nawet z A. Jantą-Półczyńskim lub J. Wittlinem, widać zaś pewien dystans i nastawienie na kreowanie własnego wizerunku.

Z listów wyraźnie przebija tęsknota prozaika za polską mową i krajowymi realiami. Gdy mieszkał on w latach 40. w Londynie, spędzał czas z Polakami, znajomymi i kolegami z wojska. W Stanach Zjednoczonych sytuacja uległa zmianie. Pisał o tym w listach do przyjaciela: „brak mi czasem pogadać po polsku i polskiego bajdurzenia. [...] Napisz mi także o Polakach londyńskich malarzach, handlarzach i o Panu Spirytusie”¹¹. Po przenosinach do Nowego Jorku został sąsiadem Melchiora Wańkowicza, z którym często ucinął sobie pogawędkę¹². Z kolei w Waszyngtonie zaprzyjaźnił się z poetą Kazimierzem Wierzyńskim¹³.

Wobec Ameryki Z. Haupt formułował rozmaite zarzuty – np. nie podobały mu się ani rozmiary, ani kształty samochodów, ani też natarczywa i wulgarna reklama:

Pozatem [sic!] Ameryka, w domu czy na ulicy to nieskończona higiena [sic!] i czystość ale naprawdę do absurdu. Kuchnia w domu wygląda jak laboratorium [sic!], służąca murzynka jest czystsza niżeli polska pułkownikowa. Ale pozatem [sic!] Ameryka jest jednym wielkim śmietniskiem, wyrzuconych, przeżutych i zardzewiałych rzeczy albo pustynią¹⁴.

⁹ Zob. B. Krupa, dz. cyt., s. 322-325.

¹⁰ Zob. m.in. J.P. Hodin, *Ruszkowski: Life and work*, London 1966.

¹¹ ZRP, List z 3 III 1947.

¹² Zob. tamże, List z 25 X 1952.

¹³ Zob. tamże, List niedatowany.

¹⁴ Cyt. za: tamże, List z 15 XI 1949.

Z drugiej strony pisarz przyznawał, że przyjechał z góry negatywnie nastawiony (z listu wynika, że dzielił się tymi uprzedzeniami do Stanów z przyjacielem), ale rozczarował się pozytywnie, m.in. dlatego, że: „Bar nie ma w sobie nic z domu przedpogrzebowego jakim jest przeciwny pub w Anglii [sic!]. I funkcjonuje, jak informowałem, przez 24 godzin na dobę”¹⁴.

Z listów wynika jasno, że Z. Haupt swoją późniejszą pracę w „Głosie Ameryki” traktował jako posłannictwo. Zajęcie to nie tylko zapewniało mu godziwy byt, lecz czerpał także satysfakcję z zajmowania się tematyką literacką i kulturalną:

Moja robota jaką mam w Voice jest bardzo interesująca i także może dać wiele satysfakcji, jakiej mało kto z Polaków na wygnaniu może zaznać. Mogę mówić i pisać co mi się podoba i zagnanym w kozi materialistyczny róg rodakom przypomnieć, że może być jeszcze jakiś inny świat¹⁵.

W sierpniu 2015 r. Biblioteka Uniwersytetu Stanforda zakupiła archiwum Roy Publishers (do 1940 r. warszawskie Towarzystwo Wydawnicze „Rój”). Firma powstała w 1924 r. Wspólnie z warszawskim Wydawnictwem M. Arcta i Domem Książki Polskiej zaczęła publikować serię podręczniczą (zarejestrowaną jako czasopismo) pod nazwą Biblioteczka Historyczno-Geograficzna. Z czasem „Rój” przekształcił się w silne niezależne wydawnictwo, którego właścicielami byli M. Wańkowicz (z przewagą udziałów) i Marian Kister. Ten drugi wydał swoją pierwszą książkę – *Moje dzieciństwo* Maksyma Gorkiego – w 1923 r., zanim doszło do spotkania z M. Wańkowiczem. Książka ta, wydrukowana w Tarnowie, zamiast nazwiska wydawcy miała na okładce inicjały M.K.¹⁶ Siedziba „Roju” mieściła się w oficynie Towarzystwa Kredytowego Ziemskiego przy ulicy Kredytowej 1 w Warszawie. Firma stała się największym polskim edytorem beletrystyki – publikowała ok. 30 pozycji miesięcznie. W ofercie oficyny znajdowały się tanie książki – zarówno popularne (np. powieści sensacyjne), jak i dzieła najwybitniejszych pisarzy polskich i zagranicznych – oraz reportaże i publicystyka. Wydawnictwo publikowało utwory m.in. Brunona Jasińskiego, Tadeusza Dołęgi-Mostowicza, Marii Kuncewiczowej, Witolda Gombrowicza, Brunona Schulza, Karola Irzykowskiego, Jana Parandowskiego, Teodora Parnickiego, Marii Ukniewskiej oraz autorek i autorów zagranicznych, w tym Marcela Prousta, Sigrid Undset, Thomasa Manna, Aldousa Huxley’a, Sinclaira Lewisa, Johna Steinbecka i Jacka Londona. W latach 1927-1928 i 1931-1939 firma wydawała pod redakcją M. Kistera „Nowości Literackie Poświęcone Praktycznym Potrzebom Czytelnictwa”. Miesięcznik ten służył pragmatycznym celom – informacji i reklamie wydawnictw własnych firmy.

TW „Rój” zostało zlikwidowane przez Niemców w 1940 r., ale M. Kister, który przedostał się przez Londyn do Stanów, w 1941 r. reaktywował firmę w Nowym Jorku pod nazwą Roy Publishers. Oficyna zyskała na znaczeniu, publikując wspomnienia Rulki Langer o bombardowaniu i spaleniu Warszawy przez Niemców *Syrenka i Messerschmitt* (*The Mermaid and the Messerschmitt*) oraz dokonane przez tę emigracyjną pisarkę tłumaczenie książki Zofii Kossak-Szczuckiej *Bez oręża* (*Blessed Are the Meek*). Obie pozycje ukazały się w Nowym Jorku, pierwsza w 1942, druga – w 1944 r. Ogólnie rzecz ujmując, można stwierdzić, że Roy Publishers przedstawiło czytelnikom amerykańskim więcej utworów polskich pisarzy niż jakiegokolwiek inne wydawnictwo w owym czasie.

¹⁵ Cyt. za: tamże, List z 26 II 1952.

¹⁶ Zob. H. Kister, „*Pegazy na Kredytowej*”. *Wspomnienia*, Warszawa 1980, s. 20.

Zasadnicza część archiwum Roy Publishers pochodzi z początku lat 40. XX w. i sięga połowy lat 60. Duży jego fragment stanowią materiały informacyjne, zestawienia bibliograficzne oraz recenzje związane z ważnymi polskimi pisarzami i artystami, m.in. M. Wańkowiczem, Ksawerym Pruszyńskim, Marianem Hemarem, M. Kuncewiczową, T. Parnickim, J. Wittlinem, K. Wierzyńskim, Stanisławem Vincenzem, R. Langer, Z. Kosak-Szczucką i A. Jantą-Połczyńskim.

Kolejna część archiwum wydawnictwa to materiały dotyczące praw autorskich, pozwoleń na wznowienia druku, zwrotu autorom nadesłanych utworów, korespondencja z instytucjami rządowymi i organizacjami, np. z Rządem RP na Uchodźstwie, Konsulatem Generalnym RP w Chicago i przedstawicielstwami polskimi w innych miastach Stanów, Amerykańską Radą Polskich Klubów Kulturalnych (American Council of Polish Cultural Clubs), wydawnictwami w Polsce i Stanach, oraz księgi rachunkowe.

Obok korespondencji służbowej w archiwum znajduje się wiele listów prywatnych, kartki pocztowe oraz telegramy adresowane do Mariana i Hanny Kisterów, a także kopie ich odpowiedzi oraz korespondencja rodzinna. Na zbiór dokumentów osobistych składa się ponad 100 czarno-białych i kolorowych zdjęć, paszporty, dokumenty imigracyjne, certyfikaty, dokumenty podatkowe oraz różne materiały związane ze śmiercią M. Kistera w 1958 r. – wycinki z prasy, kondolencje i wspomnienia.

Kolekcja obejmuje także druki efemeryczne, materiały promocyjne, reklamowe, wystawowe czy nagrody. Spora część to wycinki prasowe naklejone na cienką tekturę, opatrzone odręcznymi opisami. Jedna z takich kompozycji poświęcona jest *Zmowie nieobecnych* M. Kuncewiczowej (*The Conspiracy of the Absent. A Novel*¹⁷), a zawiera wycinki z nowojorskiego „Book Review Digest”, „Boston Traveler” oraz inne recenzje. Niestety nie są one w dobrym stanie i należałoby podjąć się ich digitalizacji w celu zabezpieczenia. Nie jest to jednak materiał priorytetowy w zbiorach kolekcji ze względu na jej profil i dlatego obecnie nie podejmuje się takich kroków.

Świadectwo działalności promocyjnej firmy przynosi np. list H. Kisterowej do Art Klubów z propozycją sprzedaży książek A. Janty-Połczyńskiego opatrzonych autografami pisarza. Wydawnictwo przygotowało z tej okazji także specjalne drukowane karty z formularzem zamówienia.

Na archiwum Roy Publishers składa się też ok. 300 książek opublikowanych w języku polskim lub angielskim oraz edycje dzieł zaprzyjaźnionych autorów, teksty opowiadań, ilustracje, czy okładki książek. Około 30 woluminów zawiera odręczne dedykacje i autografy. Wśród nich znajduje się jedyny znany egzemplarz *Pochwały łysiny* Wiktora Szacha (opublikowanej we Włoszech w 1946 r.), z jego autografem z 1947 r., czy francuski przekład pamiętnika Oli Watowej *Wszystko co najważniejsze (L'Ombre secondo)*¹⁸ z jej dedykacją po polsku z 1990 r.¹⁹

Trzy omówione wyżej kolekcje mogą zainteresować badaczy literatury emigracyjnej, polskiego rynku wydawniczego w Stanach Zjednoczonych oraz różnych aspektów życia Polonii amerykańskiej.

¹⁷ Zob. M. Kuncewiczowa, *The Conspiracy of the Absent. A Novel*, transl. from the Polish by M. Michael and H. Stevens, Nowy Jork: Roy Publishers, 1950.

¹⁸ Zob. O. Watowa, *L'Ombre secondo*, avant-propos de M. Craipeau, trad. du polonais par C. Giovannoni, Paris 1989.

¹⁹ Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number M2074, Roy Publishers records, undated, [stan z lutego 2017 r.].

Nowsze materiały

Z nowszych poloników w zbiorach Biblioteki Uniwersytetu Stanforda należy zwrócić uwagę na interesujący artykuł Agnieszki Holland z grudnia 1984 r. na temat sytuacji w polskim kinie²⁰. Tekst ten powstał, kiedy reżyserka mieszkała już w Paryżu. Na ostatniej stronie artykułu znajduje się dopisek z 14 XI 1984 r.: „kopia autoryzowana – oryginał został zniszczony”. Jest to dokument cenny ze względu na zwięzły, lecz wnikliwy przegląd historii polskiej kinematografii i analizę jej stanu u schyłku PRL. Ciekawe jest zwłaszcza to, że A. Holland nie omawia w tym tekście swojej twórczości. Zwraca natomiast uwagę na prace przedwcześnie zmarłego reżysera Wojciecha Wiszniewskiego.

W zbiorach księżnicy znajduje się też Archiwum Allena Ginsberga (1926-1997)²¹, symbolicznej postaci ruchu bitników (*Beat Generation*), awangardowej grupy literackiej z San Francisco, uchodzącej w latach 50. XX w. za wcielenie antymieszczańskiej rebelii artystycznej. Biblioteka nabyła archiwum w 1994 r., trzy lata przed śmiercią poety. Z punktu widzenia badacza poloników interesujące w kolekcji są zwłaszcza fotografie. A. Ginsberg wszędzie pojawiał się z aparatem. Choć niektóre zdjęcia zostały opublikowane, te z podróży do Polski, znajdujące się we wskazanej kolekcji, nie ujrzały jeszcze światła dziennego.

Pisarz odwiedził Polskę trzykrotnie. W 1965 r. przyjechał oficjalnie, natomiast większość spotkań, które wówczas odbył, była przypadkowa, np. z Jarosławem Markiewiczem czy Mironem Białoszewskim. Kolejna wizyta, w 1986 r., także była oficjalna. W 1993 r. przyjechał po raz ostatni, prywatnie. Podczas pobytów w Polsce nawiązywał znajomości z polskimi orędownikami kontrkultury i przedstawicielami świata artystycznego: Jackiem Gullą i Krzysztofem Niemczykiem z Krakowa, Ireneuszem Iredeńskim, Zbigniewem Herbertem i J. Markiewiczem z Warszawy oraz z malarzem Andrzejem Urbanowiczem z Katowic. Utrzymywał również ścisłe kontakty z Polakami mającymi związek z buddyzmem, m.in. z Maciejem Góralskim, muzykiem, kustoszem Muzeum Azji i Pacyfiku w Warszawie, który w zespołach *Zemsta Beatników* i *2nd Hand Beatniks* wykorzystywał teksty A. Ginsberga, Jacka Kerouaca i Gary'ego Snydera.

Niektóre ze stykówki poety oraz jego notatki zostały poddane digitalizacji, w tym także zdjęcia z podróży w 1986 i 1993 r. Nie ma fotografii z 1965 r., gdyż władze czeskie skonfiskowały A. Ginsbergowi aparat, zanim wjechał na teren Polski. Materiał z 1986 r. to zdjęcia z Warszawy – oczywiście Pałacu Kultury i Nauki, a także Ryszarda Kapuścińskiego, niezidentyfikowanych poetów i znajomych. Fotografie dokumentują także spotkanie buddyjskiej grupy Dharmy w Krakowie. Zdjęcia z Łodzi i Warszawy, głównie sceny uliczne, to efekt podróży z 1993 r. Obrazy te rzucają światło na spotkania A. Ginsberga z przedstawicielami polskiej literatury i kultury oraz mogą być interesujące dla badaczy wpływu *Beatsu* i amerykańskiej kontrkultury na Polskę.

Informacje dla badaczy

Informacje dotyczące kolekcji przechowywanych w Bibliotece Uniwersytetu Stanforda można znaleźć w katalogu online księżnicy. Czytelnicy nimi zainteresowani mają

²⁰ Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number MISC 0150, A. Holland, What direction Polish cinema?, 1984.

²¹ Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries, catalog number Mss Photo 450, Photographs by and relating to Allen Ginsberg, 1926-1997, Series 1 Box 2, Folder 3 Warsaw, Poland 1965 and 1970.

możliwość otrzymania skanów kilku stron dokumentów po skierowaniu prośby do Działu Zbiorów Specjalnych (Department of Special Collections and University Archives Stanford University Libraries)²². Ponadto polscy badacze, którzy chcą podjąć kwerendę w bibliotece uniwersyteckiej, mogą aplikować o różne stypendia. Wsparcie oferują np. Center for Russian, East European & Eurasian Studies (Uniwersytet Stanforda)²³, Hoover Institution (Uniwersytet Stanforda)²⁴, Fundacja Kościuszkowska (Kosciuszko Foundation) w Nowym Jorku²⁵, Polsko-Amerykańska Komisja Fulbrighta (Polish-U.S. Fulbright Commission) w Warszawie²⁶.

Streszczenie

W artykule omówiono unikalne (przynajmniej w Stanach Zjednoczonych) polonika (książki, efemera, archiwalia) w kolekcji Biblioteki Uniwersytetu Stanforda w Kalifornii oraz trudności związane z rozwojem, opracowaniem i konserwacją materiałów polskich w amerykańskiej bibliotece akademickiej, w tym m.in. preferowanie uzupełniania zbiorów w języku rosyjskim, brak zalinkowanych rekordów podobnych kolekcji lub stan fizyczny poloników wymagających zabiegów konserwatorskich.

W pierwszej części przedstawiono kolekcje związane z polską emigracją, m.in. efemera wydane w Paryżu w latach 1830-1840, oraz z literaturą emigracyjną i rynkiem wydawniczym w USA, Europie i Polsce po II wojnie światowej: Archiwum Zygmunta Haupta, Kolekcję listów Zdzisława Ruszkowskiego oraz Archiwum Wydawnictwa Rój.

W drugiej części artykułu omówiono nowsze kolekcje jako obiekty mogące potencjalnie zainteresować badaczy kultury i historii polskiej, takie jak: seria fotografii Allena Ginsburga (1926-1997), ikony poezji amerykańskiej, przedstawiciela tzw. *Beat Generation*, z jego pobytu w Polsce (1986, 1993) oraz maszynopis tekstu Agnieszki Holland o stanie polskiego kina z 1984 r. z jej odręcznymi poprawkami.

Słowa kluczowe: Agnieszka Holland – Allen Ginsburg – Biblioteka Uniwersytetu Stanforda – polskie kolekcje emigracyjne – Archiwum Wydawnictwa Rój – zbiory specjalne – Zdzisław Ruszkowski – Zygmunt Haupt.

²² Zob. *Request copies*, [online] <http://library.stanford.edu/spc/using-our-collections/request-copies> [dostęp 17.06.2017].

²³ Zob. *Wayne Vucinich Fellowship*, [online] <https://creecs.stanford.edu/people/visiting-scholars/wayne-vucinich-fellowship> [dostęp 17.06.2017].

²⁴ Zob. *Fellowships & Support*, [online] <http://www.hoover.org/library-archives/about/fellowships> [dostęp 17.06.2017].

²⁵ Zob. *Exchange to USA. Grants/Fellowships 2018-2019*, [online] <https://www.thekf.org/kf/scholarships/exchange-us/> [dostęp 17.06.2017].

²⁶ Zob. *Fulbright Scholar Programs*, [online] <http://www.cies.org/programs> [dostęp 17.06.2017].

Summary

Resources of interest at the Stanford University Libraries: Unique collections, difficulties in collecting and providing access

This paper discusses unique (at least in the United States) Polish resources in the collections of the Stanford University Libraries, including books, ephemeral publications, documents and the difficulties involved with the collection development, processing and conservation of Polish materials in American academic libraries.

The first part of the presentation addresses collections related to émigré subject, in particular ephemera published by the Polish émigré community in Paris in the years 1830-1840 and related to the post-war émigré literature and the publishing market in the United States, Europe and Poland: the Zygmunt Haupt Archive, the Zdzisław Ruszkowski Correspondence collection, and the Roy Publishers Archive.

In the second part of the presentation other examples of items of potential interest to researchers of Polish history and culture are discussed, including: a series of photographs by Allen Ginsburg (1926-1997), an icon of American poetry and a foremost representative of the so-called Beat Generation, from his travels in Poland (1986, 1993) and the typescript of a text by film director Agnieszka Holland about the state of Polish cinema in 1984, with corrections in her own writing.

Key words: Agnieszka Holland – Allen Ginsburg – Polish emigre collections – Roy Publishers Archive – Special Collections – Stanford University Libraries – Zdzisław Ruszkowski – Zygmunt Haupt.